

بررسی ساختار تولید و تولید کنندگان برنج در ایران

مجتبی مجاوریان^۱

چکیده

برنج در ایران از اهمیت خاصی در مصرف، تولید و تجارت برخوردار است و بعد از گندم مهمترین غلات محسوب می شود. در این مطالعه با هدف شناسایی تنگناها و محدودیت های تولید این محصول برای توسعه فعالیت، ساختار تولید و تولید کنندگان مورد ارزیابی قرار گرفت. مطالعه بصورت مقطعی در سال زراعی ۷۸-۱۳۷۷ انجام شد. اطلاعات مورد استفاده در این تحقیق از طریق نمونه گیری در پنج استان برنج خیز کشور بدست آمد. جامعه آماری شامل ۴۳۲ تولید کننده می باشد، نتایج تحقیق نشان می دهد. اغلب برنج کاران با تجربه ولی با تحصیلات پایین می باشند، که این امر گذر از کشاورزی سنتی را مشکل می سازد، اغلب تولید کنندگان محصول خود را در استان محل فعالیت و از طریق عمده فروشان به فروش می رسانند، از نظر زمان نیز قسمت عمده محصول طی سه ماه بعد از برداشت به فروش می رسد، این مطالعه نشان می دهد محدودیت مالی موجب تفاوت رفتار تولید کنندگان بزرگ و کوچک گردیده است.

برنج، بعد از گندم یکی از مهمترین محصولات خانواده غلات است که در بین اغلب ملل جهان به مصرف می رسد، دانه برنج تقریباً به طور انحصاری به مصرف تغذیه انسان می رسد، سرزمین اصلی برنج، آسیای جنوب شرقی است، به عقیده ژوکوفسکی، هندوچین و اندونزی موطن اصلی برنج است، شلتوک از هند و میانمار به تدریج به سایر نقاط جهان راه یافته است (قلی یوف، ۱۹۷۷).

برنج گیاهی است از تیره گندمیان، جزء دسته غلات که در زمینهای باتلاقی کشت می شود. در مناطق مداری آسیا، آفریقا حدود ۱۹ نوع آن شناخته شده است، گلهای برنج دارای ۶ پرچم است، دانه های سفید رنگش را زبانچه های گل کاملاً فرا گرفته است که شلتوک نامیده می شود. ساقه این گیاه مانند ساقه گندم بند بند است و ارتفاع آن تا حدود ۱/۵ متر می رسد. در ترکیب برنج چربی، کربوهیدراتها، فیبر و فلزاتی همچون آهن و موادی مانند کلسیم وجود دارد. در برنج ویتامین هایی نیز موجود است.

در ایران انواع متنوعی از برنج تولید و مصرف می شود. در طرحهای آماری وزارت کشاورزی و بانک مرکزی برای جمع آوری مشاهدات و ارائه گزارش آنها را در پنج طبقه تقسیم بندی می کنند. در هر طبقه تعدادی از واریته های برنج تولیدی که از نظر کیفیت و ارزش غذایی تفاوت زیادی با هم ندارند قرار می گیرند. در جدول ۱ این طبقه بندی نشان داده شده است.

جدول ۱ انواع برنج تولیدی در ایران

طبقه	واریته ها
دانه بلند مرغوب	نوبری - طارم - دم سیاه - دم زرد - درباری - حسن سراپی - دودی - طارم - محلی - سالاری - طارم کنری - دهلمانی طارم - سنگ طارم - طارم علوی - پاکوناه - دمدار - بهنام - طارم عالم سبز
دانه بلند پرمحصول	نور - سیب زود - هراز - آمل - ۳ - طارم عسگری ۲۱ - ۱۰ - ۱۱ - ۱۲ - ۱۳ - ۱۴ - ۱۵ - ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ - ۱۹ - ۲۰ - ۲۱ - ۲۲ - ۲۳ - ۲۴ - ۲۵ - ۲۶ - ۲۷ - ۲۸ - ۲۹ - ۳۰ - ۳۱ - ۳۲ - ۳۳ - ۳۴ - ۳۵ - ۳۶ - ۳۷ - ۳۸ - ۳۹ - ۴۰ - ۴۱ - ۴۲ - ۴۳ - ۴۴ - ۴۵ - ۴۶ - ۴۷ - ۴۸ - ۴۹ - ۵۰ - ۵۱ - ۵۲ - ۵۳ - ۵۴ - ۵۵ - ۵۶ - ۵۷ - ۵۸ - ۵۹ - ۶۰ - ۶۱ - ۶۲ - ۶۳ - ۶۴ - ۶۵ - ۶۶ - ۶۷ - ۶۸ - ۶۹ - ۷۰ - ۷۱ - ۷۲ - ۷۳ - ۷۴ - ۷۵ - ۷۶ - ۷۷ - ۷۸ - ۷۹ - ۸۰ - ۸۱ - ۸۲ - ۸۳ - ۸۴ - ۸۵ - ۸۶ - ۸۷ - ۸۸ - ۸۹ - ۹۰ - ۹۱ - ۹۲ - ۹۳ - ۹۴ - ۹۵ - ۹۶ - ۹۷ - ۹۸ - ۹۹ - ۱۰۰ - ۱۰۱ - ۱۰۲ - ۱۰۳ - ۱۰۴ - ۱۰۵ - ۱۰۶ - ۱۰۷ - ۱۰۸ - ۱۰۹ - ۱۱۰ - ۱۱۱ - ۱۱۲ - ۱۱۳ - ۱۱۴ - ۱۱۵ - ۱۱۶ - ۱۱۷ - ۱۱۸ - ۱۱۹ - ۱۲۰ - ۱۲۱ - ۱۲۲ - ۱۲۳ - ۱۲۴ - ۱۲۵ - ۱۲۶ - ۱۲۷ - ۱۲۸ - ۱۲۹ - ۱۳۰ - ۱۳۱ - ۱۳۲ - ۱۳۳ - ۱۳۴ - ۱۳۵ - ۱۳۶ - ۱۳۷ - ۱۳۸ - ۱۳۹ - ۱۴۰ - ۱۴۱ - ۱۴۲ - ۱۴۳ - ۱۴۴ - ۱۴۵ - ۱۴۶ - ۱۴۷ - ۱۴۸ - ۱۴۹ - ۱۵۰ - ۱۵۱ - ۱۵۲ - ۱۵۳ - ۱۵۴ - ۱۵۵ - ۱۵۶ - ۱۵۷ - ۱۵۸ - ۱۵۹ - ۱۶۰ - ۱۶۱ - ۱۶۲ - ۱۶۳ - ۱۶۴ - ۱۶۵ - ۱۶۶ - ۱۶۷ - ۱۶۸ - ۱۶۹ - ۱۷۰ - ۱۷۱ - ۱۷۲ - ۱۷۳ - ۱۷۴ - ۱۷۵ - ۱۷۶ - ۱۷۷ - ۱۷۸ - ۱۷۹ - ۱۸۰ - ۱۸۱ - ۱۸۲ - ۱۸۳ - ۱۸۴ - ۱۸۵ - ۱۸۶ - ۱۸۷ - ۱۸۸ - ۱۸۹ - ۱۹۰ - ۱۹۱ - ۱۹۲ - ۱۹۳ - ۱۹۴ - ۱۹۵ - ۱۹۶ - ۱۹۷ - ۱۹۸ - ۱۹۹ - ۲۰۰ - ۲۰۱ - ۲۰۲ - ۲۰۳ - ۲۰۴ - ۲۰۵ - ۲۰۶ - ۲۰۷ - ۲۰۸ - ۲۰۹ - ۲۱۰ - ۲۱۱ - ۲۱۲ - ۲۱۳ - ۲۱۴ - ۲۱۵ - ۲۱۶ - ۲۱۷ - ۲۱۸ - ۲۱۹ - ۲۲۰ - ۲۲۱ - ۲۲۲ - ۲۲۳ - ۲۲۴ - ۲۲۵ - ۲۲۶ - ۲۲۷ - ۲۲۸ - ۲۲۹ - ۲۳۰ - ۲۳۱ - ۲۳۲ - ۲۳۳ - ۲۳۴ - ۲۳۵ - ۲۳۶ - ۲۳۷ - ۲۳۸ - ۲۳۹ - ۲۴۰ - ۲۴۱ - ۲۴۲ - ۲۴۳ - ۲۴۴ - ۲۴۵ - ۲۴۶ - ۲۴۷ - ۲۴۸ - ۲۴۹ - ۲۵۰ - ۲۵۱ - ۲۵۲ - ۲۵۳ - ۲۵۴ - ۲۵۵ - ۲۵۶ - ۲۵۷ - ۲۵۸ - ۲۵۹ - ۲۶۰ - ۲۶۱ - ۲۶۲ - ۲۶۳ - ۲۶۴ - ۲۶۵ - ۲۶۶ - ۲۶۷ - ۲۶۸ - ۲۶۹ - ۲۷۰ - ۲۷۱ - ۲۷۲ - ۲۷۳ - ۲۷۴ - ۲۷۵ - ۲۷۶ - ۲۷۷ - ۲۷۸ - ۲۷۹ - ۲۸۰ - ۲۸۱ - ۲۸۲ - ۲۸۳ - ۲۸۴ - ۲۸۵ - ۲۸۶ - ۲۸۷ - ۲۸۸ - ۲۸۹ - ۲۹۰ - ۲۹۱ - ۲۹۲ - ۲۹۳ - ۲۹۴ - ۲۹۵ - ۲۹۶ - ۲۹۷ - ۲۹۸ - ۲۹۹ - ۳۰۰ - ۳۰۱ - ۳۰۲ - ۳۰۳ - ۳۰۴ - ۳۰۵ - ۳۰۶ - ۳۰۷ - ۳۰۸ - ۳۰۹ - ۳۱۰ - ۳۱۱ - ۳۱۲ - ۳۱۳ - ۳۱۴ - ۳۱۵ - ۳۱۶ - ۳۱۷ - ۳۱۸ - ۳۱۹ - ۳۲۰ - ۳۲۱ - ۳۲۲ - ۳۲۳ - ۳۲۴ - ۳۲۵ - ۳۲۶ - ۳۲۷ - ۳۲۸ - ۳۲۹ - ۳۳۰ - ۳۳۱ - ۳۳۲ - ۳۳۳ - ۳۳۴ - ۳۳۵ - ۳۳۶ - ۳۳۷ - ۳۳۸ - ۳۳۹ - ۳۴۰ - ۳۴۱ - ۳۴۲ - ۳۴۳ - ۳۴۴ - ۳۴۵ - ۳۴۶ - ۳۴۷ - ۳۴۸ - ۳۴۹ - ۳۵۰ - ۳۵۱ - ۳۵۲ - ۳۵۳ - ۳۵۴ - ۳۵۵ - ۳۵۶ - ۳۵۷ - ۳۵۸ - ۳۵۹ - ۳۶۰ - ۳۶۱ - ۳۶۲ - ۳۶۳ - ۳۶۴ - ۳۶۵ - ۳۶۶ - ۳۶۷ - ۳۶۸ - ۳۶۹ - ۳۷۰ - ۳۷۱ - ۳۷۲ - ۳۷۳ - ۳۷۴ - ۳۷۵ - ۳۷۶ - ۳۷۷ - ۳۷۸ - ۳۷۹ - ۳۸۰ - ۳۸۱ - ۳۸۲ - ۳۸۳ - ۳۸۴ - ۳۸۵ - ۳۸۶ - ۳۸۷ - ۳۸۸ - ۳۸۹ - ۳۹۰ - ۳۹۱ - ۳۹۲ - ۳۹۳ - ۳۹۴ - ۳۹۵ - ۳۹۶ - ۳۹۷ - ۳۹۸ - ۳۹۹ - ۴۰۰ - ۴۰۱ - ۴۰۲ - ۴۰۳ - ۴۰۴ - ۴۰۵ - ۴۰۶ - ۴۰۷ - ۴۰۸ - ۴۰۹ - ۴۱۰ - ۴۱۱ - ۴۱۲ - ۴۱۳ - ۴۱۴ - ۴۱۵ - ۴۱۶ - ۴۱۷ - ۴۱۸ - ۴۱۹ - ۴۲۰ - ۴۲۱ - ۴۲۲ - ۴۲۳ - ۴۲۴ - ۴۲۵ - ۴۲۶ - ۴۲۷ - ۴۲۸ - ۴۲۹ - ۴۳۰ - ۴۳۱ - ۴۳۲ - ۴۳۳ - ۴۳۴ - ۴۳۵ - ۴۳۶ - ۴۳۷ - ۴۳۸ - ۴۳۹ - ۴۴۰ - ۴۴۱ - ۴۴۲ - ۴۴۳ - ۴۴۴ - ۴۴۵ - ۴۴۶ - ۴۴۷ - ۴۴۸ - ۴۴۹ - ۴۵۰ - ۴۵۱ - ۴۵۲ - ۴۵۳ - ۴۵۴ - ۴۵۵ - ۴۵۶ - ۴۵۷ - ۴۵۸ - ۴۵۹ - ۴۶۰ - ۴۶۱ - ۴۶۲ - ۴۶۳ - ۴۶۴ - ۴۶۵ - ۴۶۶ - ۴۶۷ - ۴۶۸ - ۴۶۹ - ۴۷۰ - ۴۷۱ - ۴۷۲ - ۴۷۳ - ۴۷۴ - ۴۷۵ - ۴۷۶ - ۴۷۷ - ۴۷۸ - ۴۷۹ - ۴۸۰ - ۴۸۱ - ۴۸۲ - ۴۸۳ - ۴۸۴ - ۴۸۵ - ۴۸۶ - ۴۸۷ - ۴۸۸ - ۴۸۹ - ۴۹۰ - ۴۹۱ - ۴۹۲ - ۴۹۳ - ۴۹۴ - ۴۹۵ - ۴۹۶ - ۴۹۷ - ۴۹۸ - ۴۹۹ - ۵۰۰ - ۵۰۱ - ۵۰۲ - ۵۰۳ - ۵۰۴ - ۵۰۵ - ۵۰۶ - ۵۰۷ - ۵۰۸ - ۵۰۹ - ۵۱۰ - ۵۱۱ - ۵۱۲ - ۵۱۳ - ۵۱۴ - ۵۱۵ - ۵۱۶ - ۵۱۷ - ۵۱۸ - ۵۱۹ - ۵۲۰ - ۵۲۱ - ۵۲۲ - ۵۲۳ - ۵۲۴ - ۵۲۵ - ۵۲۶ - ۵۲۷ - ۵۲۸ - ۵۲۹ - ۵۳۰ - ۵۳۱ - ۵۳۲ - ۵۳۳ - ۵۳۴ - ۵۳۵ - ۵۳۶ - ۵۳۷ - ۵۳۸ - ۵۳۹ - ۵۴۰ - ۵۴۱ - ۵۴۲ - ۵۴۳ - ۵۴۴ - ۵۴۵ - ۵۴۶ - ۵۴۷ - ۵۴۸ - ۵۴۹ - ۵۵۰ - ۵۵۱ - ۵۵۲ - ۵۵۳ - ۵۵۴ - ۵۵۵ - ۵۵۶ - ۵۵۷ - ۵۵۸ - ۵۵۹ - ۵۶۰ - ۵۶۱ - ۵۶۲ - ۵۶۳ - ۵۶۴ - ۵۶۵ - ۵۶۶ - ۵۶۷ - ۵۶۸ - ۵۶۹ - ۵۷۰ - ۵۷۱ - ۵۷۲ - ۵۷۳ - ۵۷۴ - ۵۷۵ - ۵۷۶ - ۵۷۷ - ۵۷۸ - ۵۷۹ - ۵۸۰ - ۵۸۱ - ۵۸۲ - ۵۸۳ - ۵۸۴ - ۵۸۵ - ۵۸۶ - ۵۸۷ - ۵۸۸ - ۵۸۹ - ۵۹۰ - ۵۹۱ - ۵۹۲ - ۵۹۳ - ۵۹۴ - ۵۹۵ - ۵۹۶ - ۵۹۷ - ۵۹۸ - ۵۹۹ - ۶۰۰ - ۶۰۱ - ۶۰۲ - ۶۰۳ - ۶۰۴ - ۶۰۵ - ۶۰۶ - ۶۰۷ - ۶۰۸ - ۶۰۹ - ۶۱۰ - ۶۱۱ - ۶۱۲ - ۶۱۳ - ۶۱۴ - ۶۱۵ - ۶۱۶ - ۶۱۷ - ۶۱۸ - ۶۱۹ - ۶۲۰ - ۶۲۱ - ۶۲۲ - ۶۲۳ - ۶۲۴ - ۶۲۵ - ۶۲۶ - ۶۲۷ - ۶۲۸ - ۶۲۹ - ۶۳۰ - ۶۳۱ - ۶۳۲ - ۶۳۳ - ۶۳۴ - ۶۳۵ - ۶۳۶ - ۶۳۷ - ۶۳۸ - ۶۳۹ - ۶۴۰ - ۶۴۱ - ۶۴۲ - ۶۴۳ - ۶۴۴ - ۶۴۵ - ۶۴۶ - ۶۴۷ - ۶۴۸ - ۶۴۹ - ۶۵۰ - ۶۵۱ - ۶۵۲ - ۶۵۳ - ۶۵۴ - ۶۵۵ - ۶۵۶ - ۶۵۷ - ۶۵۸ - ۶۵۹ - ۶۶۰ - ۶۶۱ - ۶۶۲ - ۶۶۳ - ۶۶۴ - ۶۶۵ - ۶۶۶ - ۶۶۷ - ۶۶۸ - ۶۶۹ - ۶۷۰ - ۶۷۱ - ۶۷۲ - ۶۷۳ - ۶۷۴ - ۶۷۵ - ۶۷۶ - ۶۷۷ - ۶۷۸ - ۶۷۹ - ۶۸۰ - ۶۸۱ - ۶۸۲ - ۶۸۳ - ۶۸۴ - ۶۸۵ - ۶۸۶ - ۶۸۷ - ۶۸۸ - ۶۸۹ - ۶۹۰ - ۶۹۱ - ۶۹۲ - ۶۹۳ - ۶۹۴ - ۶۹۵ - ۶۹۶ - ۶۹۷ - ۶۹۸ - ۶۹۹ - ۷۰۰ - ۷۰۱ - ۷۰۲ - ۷۰۳ - ۷۰۴ - ۷۰۵ - ۷۰۶ - ۷۰۷ - ۷۰۸ - ۷۰۹ - ۷۱۰ - ۷۱۱ - ۷۱۲ - ۷۱۳ - ۷۱۴ - ۷۱۵ - ۷۱۶ - ۷۱۷ - ۷۱۸ - ۷۱۹ - ۷۲۰ - ۷۲۱ - ۷۲۲ - ۷۲۳ - ۷۲۴ - ۷۲۵ - ۷۲۶ - ۷۲۷ - ۷۲۸ - ۷۲۹ - ۷۳۰ - ۷۳۱ - ۷۳۲ - ۷۳۳ - ۷۳۴ - ۷۳۵ - ۷۳۶ - ۷۳۷ - ۷۳۸ - ۷۳۹ - ۷۴۰ - ۷۴۱ - ۷۴۲ - ۷۴۳ - ۷۴۴ - ۷۴۵ - ۷۴۶ - ۷۴۷ - ۷۴۸ - ۷۴۹ - ۷۵۰ - ۷۵۱ - ۷۵۲ - ۷۵۳ - ۷۵۴ - ۷۵۵ - ۷۵۶ - ۷۵۷ - ۷۵۸ - ۷۵۹ - ۷۶۰ - ۷۶۱ - ۷۶۲ - ۷۶۳ - ۷۶۴ - ۷۶۵ - ۷۶۶ - ۷۶۷ - ۷۶۸ - ۷۶۹ - ۷۷۰ - ۷۷۱ - ۷۷۲ - ۷۷۳ - ۷۷۴ - ۷۷۵ - ۷۷۶ - ۷۷۷ - ۷۷۸ - ۷۷۹ - ۷۸۰ - ۷۸۱ - ۷۸۲ - ۷۸۳ - ۷۸۴ - ۷۸۵ - ۷۸۶ - ۷۸۷ - ۷۸۸ - ۷۸۹ - ۷۹۰ - ۷۹۱ - ۷۹۲ - ۷۹۳ - ۷۹۴ - ۷۹۵ - ۷۹۶ - ۷۹۷ - ۷۹۸ - ۷۹۹ - ۸۰۰ - ۸۰۱ - ۸۰۲ - ۸۰۳ - ۸۰۴ - ۸۰۵ - ۸۰۶ - ۸۰۷ - ۸۰۸ - ۸۰۹ - ۸۱۰ - ۸۱۱ - ۸۱۲ - ۸۱۳ - ۸۱۴ - ۸۱۵ - ۸۱۶ - ۸۱۷ - ۸۱۸ - ۸۱۹ - ۸۲۰ - ۸۲۱ - ۸۲۲ - ۸۲۳ - ۸۲۴ - ۸۲۵ - ۸۲۶ - ۸۲۷ - ۸۲۸ - ۸۲۹ - ۸۳۰ - ۸۳۱ - ۸۳۲ - ۸۳۳ - ۸۳۴ - ۸۳۵ - ۸۳۶ - ۸۳۷ - ۸۳۸ - ۸۳۹ - ۸۴۰ - ۸۴۱ - ۸۴۲ - ۸۴۳ - ۸۴۴ - ۸۴۵ - ۸۴۶ - ۸۴۷ - ۸۴۸ - ۸۴۹ - ۸۵۰ - ۸۵۱ - ۸۵۲ - ۸۵۳ - ۸۵۴ - ۸۵۵ - ۸۵۶ - ۸۵۷ - ۸۵۸ - ۸۵۹ - ۸۶۰ - ۸۶۱ - ۸۶۲ - ۸۶۳ - ۸۶۴ - ۸۶۵ - ۸۶۶ - ۸۶۷ - ۸۶۸ - ۸۶۹ - ۸۷۰ - ۸۷۱ - ۸۷۲ - ۸۷۳ - ۸۷۴ - ۸۷۵ - ۸۷۶ - ۸۷۷ - ۸۷۸ - ۸۷۹ - ۸۸۰ - ۸۸۱ - ۸۸۲ - ۸۸۳ - ۸۸۴ - ۸۸۵ - ۸۸۶ - ۸۸۷ - ۸۸۸ - ۸۸۹ - ۸۹۰ - ۸۹۱ - ۸۹۲ - ۸۹۳ - ۸۹۴ - ۸۹۵ - ۸۹۶ - ۸۹۷ - ۸۹۸ - ۸۹۹ - ۹۰۰ - ۹۰۱ - ۹۰۲ - ۹۰۳ - ۹۰۴ - ۹۰۵ - ۹۰۶ - ۹۰۷ - ۹۰۸ - ۹۰۹ - ۹۱۰ - ۹۱۱ - ۹۱۲ - ۹۱۳ - ۹۱۴ - ۹۱۵ - ۹۱۶ - ۹۱۷ - ۹۱۸ - ۹۱۹ - ۹۲۰ - ۹۲۱ - ۹۲۲ - ۹۲۳ - ۹۲۴ - ۹۲۵ - ۹۲۶ - ۹۲۷ - ۹۲۸ - ۹۲۹ - ۹۳۰ - ۹۳۱ - ۹۳۲ - ۹۳۳ - ۹۳۴ - ۹۳۵ - ۹۳۶ - ۹۳۷ - ۹۳۸ - ۹۳۹ - ۹۴۰ - ۹۴۱ - ۹۴۲ - ۹۴۳ - ۹۴۴ - ۹۴۵ - ۹۴۶ - ۹۴۷ - ۹۴۸ - ۹۴۹ - ۹۵۰ - ۹۵۱ - ۹۵۲ - ۹۵۳ - ۹۵۴ - ۹۵۵ - ۹۵۶ - ۹۵۷ - ۹۵۸ - ۹۵۹ - ۹۶۰ - ۹۶۱ - ۹۶۲ - ۹۶۳ - ۹۶۴ - ۹۶۵ - ۹۶۶ - ۹۶۷ - ۹۶۸ - ۹۶۹ - ۹۷۰ - ۹۷۱ - ۹۷۲ - ۹۷۳ - ۹۷۴ - ۹۷۵ - ۹۷۶ - ۹۷۷ - ۹۷۸ - ۹۷۹ - ۹۸۰ - ۹۸۱ - ۹۸۲ - ۹۸۳ - ۹۸۴ - ۹۸۵ - ۹۸۶ - ۹۸۷ - ۹۸۸ - ۹۸۹ - ۹۹۰ - ۹۹۱ - ۹۹۲ - ۹۹۳ - ۹۹۴ - ۹۹۵ - ۹۹۶ - ۹۹۷ - ۹۹۸ - ۹۹۹ - ۱۰۰۰ - ۱۰۰۱ - ۱۰۰۲ - ۱۰۰۳ - ۱۰۰۴ - ۱۰۰۵ - ۱۰۰۶ - ۱۰۰۷ - ۱۰۰۸ - ۱۰۰۹ - ۱۰۱۰ - ۱۰۱۱ - ۱۰۱۲ - ۱۰۱۳ - ۱۰۱۴ - ۱۰۱۵ - ۱۰۱۶ - ۱۰۱۷ - ۱۰۱۸ - ۱۰۱۹ - ۱۰۲۰ - ۱۰۲۱ - ۱۰۲۲ - ۱۰۲۳ - ۱۰۲۴ - ۱۰۲۵ - ۱۰۲۶ - ۱۰۲۷ - ۱۰۲۸ - ۱۰۲۹ - ۱۰۳۰ - ۱۰۳۱ - ۱۰۳۲ - ۱۰۳۳ - ۱۰۳۴ - ۱۰۳۵ - ۱۰۳۶ - ۱۰۳۷ - ۱۰۳۸ - ۱۰۳۹ - ۱۰۴۰ - ۱۰۴۱ - ۱۰۴۲ - ۱۰۴۳ - ۱۰۴۴ - ۱۰۴۵ - ۱۰۴۶ - ۱۰۴۷ - ۱۰۴۸ - ۱۰۴۹ - ۱۰۵۰ - ۱۰۵۱ - ۱۰۵۲ - ۱۰۵۳ - ۱۰۵۴ - ۱۰۵۵ - ۱۰۵۶ - ۱۰۵۷ - ۱۰۵۸ - ۱۰۵۹ - ۱۰۶۰ - ۱۰۶۱ - ۱۰۶۲ - ۱۰۶۳ - ۱۰۶۴ - ۱۰۶۵ - ۱۰۶۶ - ۱۰۶۷ - ۱۰۶۸ - ۱۰۶۹ - ۱۰۷۰ - ۱۰۷۱ - ۱۰۷۲ - ۱۰۷۳ - ۱۰۷۴ - ۱۰۷۵ - ۱۰۷۶ - ۱۰۷۷ - ۱۰۷۸ - ۱۰۷۹ - ۱۰۸۰ - ۱۰۸۱ - ۱۰۸۲ - ۱۰۸۳ - ۱۰۸۴ - ۱۰۸۵ - ۱۰۸۶ - ۱۰۸۷ - ۱۰۸۸ - ۱۰۸۹ - ۱۰۹۰ - ۱۰۹۱ - ۱۰۹۲ - ۱۰۹۳ - ۱۰۹۴ - ۱۰۹۵ - ۱۰۹۶ - ۱۰۹۷ - ۱۰۹۸ - ۱۰۹۹ - ۱۱۰۰ - ۱۱۰۱ - ۱۱۰۲ - ۱۱۰۳ - ۱۱۰۴ - ۱۱۰۵ - ۱۱۰۶ - ۱۱۰۷ - ۱۱۰۸ - ۱۱۰۹ - ۱۱۱۰ - ۱۱۱۱ - ۱۱۱۲ - ۱۱۱۳ - ۱۱۱۴ - ۱۱۱۵ - ۱۱۱۶ - ۱۱۱۷ - ۱۱۱۸ - ۱۱۱۹ - ۱۱۲۰ - ۱۱۲۱ - ۱۱۲۲ - ۱۱۲۳ - ۱۱۲۴ - ۱۱۲۵ - ۱۱۲۶ - ۱۱۲۷ - ۱۱۲۸ - ۱۱۲۹ - ۱۱۳۰ - ۱۱۳۱ - ۱۱۳۲ - ۱۱۳۳ - ۱۱۳۴ - ۱۱۳۵ - ۱۱۳۶ - ۱۱۳۷ - ۱۱۳۸ - ۱۱۳۹ - ۱۱۴۰ - ۱۱۴۱ - ۱۱۴۲ - ۱۱۴۳ - ۱۱۴۴ - ۱۱۴۵ - ۱۱۴۶ - ۱۱۴۷ - ۱۱۴۸ - ۱۱۴۹ - ۱۱۵۰ - ۱۱۵۱ - ۱۱۵۲ - ۱۱۵۳ - ۱۱۵۴ - ۱۱۵۵ - ۱۱۵۶ - ۱۱۵۷ - ۱۱۵۸ - ۱۱۵۹ - ۱۱۶۰ - ۱۱۶۱ - ۱۱۶۲ - ۱۱۶۳ - ۱۱۶۴ - ۱۱۶۵ - ۱۱۶۶ - ۱۱۶۷ - ۱۱۶۸ - ۱۱۶۹ - ۱۱۷۰ - ۱۱۷۱ - ۱۱۷۲ - ۱۱۷۳ - ۱۱۷۴ - ۱۱۷۵ - ۱۱۷۶ - ۱۱۷۷ - ۱۱۷۸ - ۱۱۷۹ - ۱۱۸۰ - ۱۱۸۱ - ۱۱۸۲ - ۱۱۸۳ - ۱۱۸۴ - ۱۱۸۵ - ۱۱۸۶ - ۱۱۸۷ - ۱۱۸۸ - ۱۱۸۹ - ۱۱۹۰ - ۱۱۹۱ - ۱۱۹۲ - ۱۱۹۳ - ۱۱۹۴ - ۱۱۹۵ - ۱۱۹۶ - ۱۱۹۷ - ۱۱۹۸ - ۱۱۹۹ - ۱۲۰۰ - ۱۲۰۱ - ۱۲۰۲ - ۱۲۰۳ - ۱۲۰۴ - ۱۲۰۵ - ۱۲۰۶ - ۱۲۰۷ - ۱۲۰۸ - ۱۲۰۹ - ۱۲۱۰ - ۱۲۱۱ - ۱۲۱۲ - ۱۲۱۳ - ۱۲۱۴ - ۱۲۱۵ - ۱۲۱۶ - ۱۲۱۷ - ۱۲۱۸ - ۱۲۱۹ - ۱۲۲۰ - ۱۲۲۱ - ۱۲۲۲ - ۱۲۲۳ - ۱۲۲۴ - ۱۲۲۵ - ۱۲۲۶ - ۱۲۲۷ - ۱۲۲۸ - ۱۲۲۹ - ۱۲۳۰ - ۱۲۳۱ - ۱۲۳۲ - ۱۲۳۳ - ۱۲۳۴ - ۱۲۳۵ - ۱۲۳۶ - ۱۲۳۷ - ۱۲۳۸ - ۱۲۳۹ - ۱۲۴۰ - ۱۲۴۱ - ۱۲۴۲ - ۱۲۴۳ - ۱۲۴۴ - ۱۲۴۵ - ۱۲۴۶ - ۱۲۴۷ - ۱۲۴۸ - ۱۲۴۹ - ۱۲۵۰ - ۱۲۵۱ - ۱۲۵۲ - ۱۲۵۳ - ۱۲۵۴ - ۱۲۵۵ - ۱۲۵۶ - ۱۲۵۷ - ۱۲۵۸ - ۱۲۵۹ - ۱۲۶۰ - ۱۲۶۱ - ۱۲۶۲ - ۱۲۶۳ - ۱۲۶۴ - ۱۲۶۵ - ۱۲۶۶ - ۱۲۶۷ - ۱۲۶۸ - ۱۲۶۹ - ۱۲۷۰ - ۱۲۷۱ - ۱۲۷۲ - ۱۲۷۳ - ۱۲۷۴ - ۱۲۷۵ - ۱۲۷۶ - ۱۲۷۷ - ۱۲۷۸ - ۱۲۷۹ - ۱۲۸۰ - ۱۲۸۱ - ۱۲۸۲ - ۱۲۸۳ - ۱۲۸۴ - ۱۲۸۵ - ۱۲۸۶ - ۱۲۸۷ - ۱۲۸۸ - ۱۲۸۹ - ۱۲۹۰ - ۱۲۹۱ - ۱۲۹۲ - ۱۲۹۳ - ۱۲۹۴ - ۱۲۹۵ - ۱۲۹۶ - ۱۲۹۷ - ۱۲۹۸ - ۱۲۹۹ - ۱۳۰۰ - ۱۳۰۱ - ۱۳۰۲ - ۱۳۰۳ - ۱۳۰۴ - ۱۳۰۵ - ۱۳۰۶ - ۱۳۰۷ - ۱۳۰۸ - ۱۳۰۹ - ۱۳۱۰ - ۱۳۱۱ - ۱۳۱۲ - ۱۳۱۳ - ۱۳۱۴ - ۱۳۱۵ - ۱۳۱۶ - ۱۳۱۷ - ۱۳۱۸ - ۱۳۱۹ - ۱۳۲۰ - ۱۳۲۱ - ۱۳۲۲ - ۱۳۲۳ - ۱۳۲۴ - ۱۳۲۵ - ۱۳۲۶ - ۱۳۲۷ - ۱۳۲۸ - ۱۳۲۹ - ۱۳۳۰ - ۱۳۳۱ - ۱۳۳۲ - ۱۳۳۳ - ۱۳۳۴ - ۱۳۳۵ - ۱۳۳۶ - ۱۳۳۷ - ۱۳۳۸ - ۱۳۳۹ - ۱۳۴۰ - ۱۳۴۱ - ۱۳۴۲ - ۱۳۴۳ - ۱۳۴۴ - ۱۳۴۵ - ۱۳۴۶ - ۱۳۴۷ - ۱۳۴۸ - ۱۳۴۹ - ۱۳۵۰ - ۱۳۵۱ - ۱۳۵۲ - ۱۳۵۳ - ۱۳۵۴ - ۱۳۵۵ - ۱۳۵۶ - ۱۳۵۷ - ۱۳۵۸ - ۱۳۵۹ - ۱۳۶۰ - ۱۳۶۱ - ۱۳۶۲ - ۱۳۶۳ - ۱۳۶۴ - ۱۳۶۵ - ۱۳۶۶ - ۱۳۶۷ - ۱۳۶۸ - ۱۳۶۹ - ۱۳۷۰ - ۱۳۷۱ - ۱۳۷۲ - ۱۳۷۳ - ۱۳۷۴ - ۱۳۷۵ - ۱۳۷۶ - ۱۳۷۷ - ۱۳۷۸ - ۱۳۷۹ - ۱۳۸۰ - ۱۳۸۱ - ۱۳۸۲ - ۱۳۸۳ - ۱

سطح زیر کشت این محصول در ایران از ۴۸۰ هکتار در سال ۶۱-۱۳۶۰ به ۵۷۰ هکتار در سال زراعی ۷۴-۱۳۷۳ بالغ گردیده است. با توجه به اینکه اراضی محدودی در کشور مناسب کشت برنج می باشد؛ این میزان توسعه قابل ملاحظه است. در حال حاضر حدود ۴٪ از کل اراضی کشاورزی و ۱۰٪ کشت آبی مربوط به این محصول است. ۷۷٪ از شالیزارهای کشور در حاشیه دریای خزر (سه استان مازندران و گیلان و گلستان) واقع شده است. از نظر میزان تولید نیز ۸۰٪ برنج در این مناطق حاصل می شود. طی سی و سه سال اخیر تولید این محصول از ۶۰۰ هزار تن به ۲/۷ میلیون تن رسیده است. بدین ترتیب رشد متوسط سالیانه تولید ۴/۶٪ برآورد می گردد در همین مدت رشد متوسط تولید جهانی فقط ۲/۶ درصد بوده است. عملکرد برنج در ایران حدود ۴ تن است. بیشترین عملکرد در استان اصفهان با بیش از ۵/۴ تن در هکتار و کمترین آن در استان تهران با کمتر از ۱/۵ تن می باشد.

برنج از محصولات پرهزینه بشمار می رود مطابق یافته های وزارت کشاورزی تولید این محصول بعد از سیب زمینی آبی بیشترین هزینه را در بردارد. طبق همین آمار تولید هر هکتار شلتوک دانه بلند مرغوب قریب ۵۰۰ هزار ریال هزینه داشته است. ۴۰٪ از این میزان مربوط به زمین می باشد. از نظر اشتغال، تولید این محصول بشدت کاربر بوده و در بین محصولات زراعی بعد از سیب زمینی، پیاز و گوجه فرنگی آبی بیشترین کارگر در تولید آن جذب می شوند. برای تولید یک هکتار برنج دانه بلند مرغوب ۱۰۴ نفر روز کار مورد استفاده قرار می گیرند (هزینه تولید محصولات کشاورزی، ۷۵-۱۳۷۴)

برنج بصور مختلفی وارد کشور می شود. در دوره دهساله ۷۰-۱۳۶۱ واردات برنج پوست کنده جمعاً ۵/۶ میلیون تن به ارزش ۱۶۶ میلیارد ریال، ۱۵۰/۸ هزار تن برنج سفید کرده به ارزش ۴/۲ میلیارد ریال، ۵۱/۴ هزار تن خرده برنج به ارزش ۱/۱ میلیارد ریال، ۹۳ هزار تن شلتوک به ارزش ۲۲ میلیارد ریال بوده است. در حالیکه در ابتدای دوره تایلند مهمترین صادر کننده برنج به ایران بود، به تدریج سهم آن کاسته شده و سهم واردات از

پاکستان افزایش یافته است. (سالنامه آمار بازرگانی خارجی جمهوری اسلامی ایران، ۷۰ - ۱۳۶۱)

اگر چه در ۴۰ - ۳۰ سال پیش در ایران مصرف برنج بین خانواده های متوسط و کم درآمد غذای لوکس به حساب می آمد، اما امروزه نقش اساسی در تامین غذای عامه کشور دارد. سرانه مصرف برنج در نقاط شهری ۴۲/۳ و در نقاط روستایی ۳۷/۶ کیلوگرم بوده است (بررسی آماری برنج، ۱۳۷۳) رشد مصرف سرانه ایران و جهان به ترتیب ۲/۲ و ۰/۹ درصد در سال بوده است. بدلیل رشد جمعیت بالای ایران، رشد مصرف کل در کشور (۶/۱) بمراتب بیش از متوسط جهانی (۴/۶) است. با پیشی گرفتن رشد مصرف نسبت به رشد تولید، واردات برنج طی ۳۵ سال اخیر رشد مثبت ۹/۴۷٪ داشته است. پیش بینی می شود با حفظ وضعیت گذشته تولید و مصرف واردات با نرخ ۵/۳٪ توسعه یابد.

هدف از این مطالعه بررسی ساختار و عملکرد تولید کنندگان برنج در ایران می باشد. در این راستا ساختار اجتماعی، فرهنگی شالیکاران شناسایی میگردد. سپس نحوه توزیع مکانی و زمانی محصول توسط این تولید کنندگان ارزیابی می شود.

مواد

با توجه به فقدان یا عدم کفایت آمار لازم از منابع رسمی آماری کشور نظیر بانک مرکزی، مرکز آمار ایران و وزارت کشاورزی، در این بررسی اطلاعات مورد نیاز از طریق تهیه و توزیع و جمع آوری پرسشنامه تامین گردید. جامعه آماری شامل تولید کنندگان برنج می باشد. از آنجا که تولید برنج اغلب در استان های گیلان، مازندران، گلستان، فارس و خوزستان پراکنده است، لذا نمونه گیری در این پنج استان متمرکز گردید. استانهای مزبور جمعاً ۹۴٪ سطح زیر کشت و ۹۵٪ تولید برنج کشور را تشکیل می دهند. ابتدا حدود ۲۰ پرسشنامه بعنوان پیش آزمون توزیع و جمع آوری شد. پس از بررسی مجدد و رفع نقایص و تکمیل و تصحیح سئوالات توزیع پرسشنامه نهایی در اردیبهشت ماه سال ۱۳۷۸ بصورت همزمان در پنج استان انجام گرفت. تخصیص نمونه بین استانهای منتخب براساس سطح زیر کشت صورت پذیرفت. پس از جمع آوری پرسشنامه ها و حذف برگه های

ناقص، مخدوش و نامشخص، داده های ۴۳۲ پرسشنامه کد بندی و مورد استفاده قرار گرفت. در هر پرسشنامه اطلاعاتی راجع به موقعیت زارع و مزرعه، نحوه و میزان فروش طی سال ۷۸-۱۳۷۷ کسب شد.

نتایج و بحث

الف - وضعیت زارعین و زراعت برنج

نتایج بدست آمده مربوط به سال زراعی ۷۸-۱۳۷۷ می باشد. با توجه به حجم نمونه گیری و تخصیص نمونه بین استان ها، در اغلب جداول علاوه بر نتایج کلی، یافته های دو استان گیلان و مازندران جداگانه ارائه می گردد.

از بین ۴۳۲ زارع نمونه گیری شده، ۹/۵٪ کمتر از ۳۰ سال، ۳۳٪ کمتر از ۴۰ سال، و نیمی از آنها کمتر از ۵۰ سال داشتند. میانگین سن افراد مزبور ۴۸ سال است، در مقایسه بین پنج استان منتخب برنجکاران خوزستان جوانترین و تولید کنندگان استان گلستان مسن ترین بودند. میانگین سطح زیر کشت برای هر بهره بردار ۲/۳ هکتار است. بطور متوسط اندازه مزارع برنج در مازندران (۱/۸۲ هکتار) کوچکتر و در استان گلستان (۵/۶۷ هکتار) بزرگتر از سایر استان ها بودند. علاوه بر این همانگونه که در جدول ۲ دیده می شود مزارع بزرگتر در اختیار افراد مسن تر قرار دارد. این امر از دو حیث حائز اهمیت است از یک طرف با توجه به قانون ارث در کشور انتظار می رود در آینده بنحو چشمگیری اندازه مزارع در کشور کاهش یابد. از طرف دیگر تکنولوژی جدید اغلب در مزارع بزرگ قابل ترویج می باشد. این نتایج می تواند محدود کننده افزایش تولید برنج در آینده باشد مگر اینکه در قوانین مزبور اصلاحاتی که متضمن تفکیک ناپذیری اراضی باشد صورت گیرد. یا طرح های یکپارچه سازی اراضی و کشت مشاع بطور جدی توسعه یابند.

جدول ۲: میانگین سن، تجربه و سطح زیر کشت برنجکاران نمونه گیری شده ۷۸-۱۳۷۷

متغیرهای توضیحی	میانگین کل کشور	ضریب تغییرات	مازندران	گیلان
تجربه	۲۶/۴	۸۲/۹٪	۲۳/۴	۳۲
سن	۴۸/۲	۲۶/۶٪	۴۷/۲	۴۹/۳
مساحت مزرعه	۲/۳	۴۲٪	۱/۸	۱/۲

ماخذ: نتایج تحقیق

دو عامل موثر در بهبود و افزایش بهره وری در کشاورزی تجربه و آموزش است. میانگین تجربه شالیکاری نزد تولید کنندگان منتخب بیش از ۲۶ سال است. تولید کنندگان گیلانی نسبت به سایر استانها از تجربه بیشتری برخوردارند (حدود ۳۲ سال) برای بررسی سطح تحصیلات در بین برنجکاران، افراد در پنج گروه طبقه بندی شدند. گروه اول افراد بیسواد بودند که مجموع ۲۷/۵٪ را شامل شدند (جدول ۳). گروه دوم باسوادان فاقد تحصیلات رسمی معرفی شدند که ۱۰/۳ درصد از تولید کنندگان را تشکیل دادند. به این ترتیب بالغ بر یک سوم افراد از تحصیلات رسمی محروم ماندند. در بین شالیکاران باسواد ۳۷٪ تحصیلات ابتدایی، ۵۱٪ متوسطه و ۱۲٪ در سطوح عالی آموزش دیده اند.

جدول ۳ نشان می دهد درصد بی سوادی بین برنجکاران گیلانی و مازندرانی بیشتر از میانگین آن در سطح کشور می باشد. علاوه بر این رابطه معکوسی بین سن و تجربه با سطح تحصیلات وجود دارد. با بیان دیگر افراد مسن تر و با تجربه تر از تحصیلات کمتری برخوردارند. این امر نتیجه منطقی توسعه مراکز آموزش رسمی طی سالهای پس از انقلاب در روستاها می باشد. به این ترتیب می توان نتیجه گرفت. نسل جدید تولید کنندگان برنج در کشور (زارعین جوانتر) آموزش را جانشین تجربه می کنند.

جدول ۳: وضعیت تحصيل، سن، سطح زیر کشت و عملکرد زارعین نمونه گيري شده

میزان تحصيل	تعداد	مازندران	گیلان	میانگین سن	میانگین تجربه	میانگین کشت	عملکرد
بی سواد	۱۰۲	۶۳	۳۲	۵۷/۸	۳۴/۶	۱/۷	۲/۶
خواندن و نوشتن	۳۸	۱۶	۱۷	۵۵/۹	۳۴	۳/۱	۲/۴
ابتدایی	۸۵	۴۸	۲۳	۴۹/۷	۲۸	۳/۶	۲/۶
متوسطه	۱۱۷	۶۷	۳۸	۳۸/۸	۱۸/۱	۱/۷	۲/۶
عالی	۲۶	۲۱	۳	۳۶/۵	۱۵/۳	۲	۲/۵
اظهار نشده	۲	۱	۰	؟	؟	؟	؟

منابع: نتایج تحقیق

نکته دیگر در رابطه بین سطح تحصيلات و سطح زیر کشت می باشد. جدول ۳ نشاندهنده روند غیر منظم بین این دو متغیر می باشد. در هر حال وسیعترین مزارع بوسیله زارعین با تحصيلات ابتدایی مدیریت می گردد. ۶۵٪ مزارع نمونه گيري شده در سال زراعی ۷۸ - ۱۳۷۷ توسط کشاورزان با سواد با زیر کشت در آمده است. اهمیت این نتیجه آن است که تکنولوژی های جدید اغلب در مزارع بزرگ توجیه اقتصادی دارد. همچنین در جدول مزبور روند منطقی بین عملکرد و سطح تحصيلات دیده نمی شود. برای درک بهتر ارتباط بین متغیرهای عملکرد، سطح تحصيلات و میزان تجربه می توان از ضرایب همبستگی استفاده کرد. در جدول ۴ ماتریس ضرایب همبستگی بین متغیرهای مزبور ارائه شده است. مطابق جدول، ضرایب همبستگی بین میزان تجربه و عملکرد منفی گردید. این نتیجه با توجه به رابطه مستقیم سن زارع و تجربه وی قابل توضیح است. احتمال می رود، افراد با تجربه و مسن، تمایل کمتری به استفاده از وارثه های پرمحصول دارند. برعکس ضریب همبستگی مثبت گویای رابطه مستقیم بین میزان تحصيلات و عملکرد دارد. این نتیجه

شاهدی بر اهمیت توسعه آموزش بویژه آموزش کشاورزی در بهبود بهره وری زمین است. ضریب همبستگی منفی و زیاد بین سطح تحصیلات و میزان تجربه موید نتایج قبلی است.

جدول ۴ ضرایب همبستگی بین میزان تجربه، سطح تحصیلات و عملکرد برنج ۷۸-۱۳۷۷

عملکرد	سطح تحصیلات	تجربه	
		۱	تجربه
	۱	-۳۲/۵	سطح تحصیلات
۱	۱/۱	-۳/۶۵	عملکرد

ماخذ: نتایج تحقیق

۴۳۲ کشاورز نمونه گیری شده، در سال زراعی ۷۸-۱۳۷۷ واریته های متنوعی از برنج را کشت کردند. تعداد این گونه ها بیش از ۴۰ نوع بالغ گردید. این تعداد بدون در نظر گرفتن تفاوت کیفیت هر گونه در اقلیمهای مختلف می باشد. به منظور سهولت در بررسی، براساس طبقه بندی وزارت کشاورزی (مندرج در جدول ۱)، گونه های متنوع برنج در پنج دسته شناسایی شد. جدول ۵ میزان توسعه هریک از انواع محصول برنج کشاورزان منتخب در استان های مهم و کل کشور را نشان می دهد.

جدول ۵: سطح زیر کشت انواع برنج در حجم نمونه گیری شده

گیلان		مازندران		سطح زیر کشت کل	تعداد کل	نوع برنج
سطح	تعداد	سطح	تعداد			
۱۰۸	۳۹	۲۹۹	۱۴۱	۵۳۸	۲۰۳	دانه بلند مرغوب
۹۲	۳۹	۵۴	۳۸	۱۵۴	۷۹	دانه بلند پر محصول
۱۵	۱۲	۳۴	۲۳	۹۰	۴۵	دانه متوسط مرغوب
۵	۵	۱	۴	۲۲	۱۱	دانه متوسط پر محصول
۸	۸	۶	۴	۲۵	۱۴	دانه کوتاه
۳	۱۰	۲	۷	۲۲	۱۸	بدون طبقه بندی
۲۳۱	۱۱۳	۳۹۵	۲۱۷	۸۵۰	۳۷۰	جمع کل

ماخذ: نتایج تحقیق

مطابق جدول تنها ۲۵ درصد زارعین انتخاب شده از گونه های پرمحصول برای کشت استفاده کردند. در هر حال انگیزه های اقتصادی مانند بالا بودن قیمت محصولات مرغوب و کم بازده در بازار برنج می تواند مهمترین دلیل بر این موضوع باشد.

ب - برداشت، فروش و نگهداری

گرچه تقویم زراعی برنج در کشور، تحت آب و هوای متفاوت و گونه های مختلف کاملاً یکسان نیست؛ اما نسبت به هم نزدیک است. برای مثال در چهارماه آخر سال هیچ فعالیتی انجام نمی گیرد در حالی که در طی چهارماه اول سال پرکارترین ایام برای برنجکاران کشور می باشد. از نظر برداشت نیز با توجه به یافته های تحقیق بین پنج استان منتخب اولین برداشت در مازندران انجام می گیرد. برداشت برنج در استانهای گیلان و گلستان به فاصله حدود یک ماه بعد صورت می پذیرد. محصول برنج استان های گرمسیر فارس و خوزستان در اوایل پاییز قابل برداشت است. بر طبق یافته های حاصل از پرسشنامه ها، برنجکاران منتخب استان مازندران ۵۰٪ محصول خود را از اواخر مرداد تا اوایل شهریور برداشت می کنند. در استان گیلان تا اواخر شهریور برداشت محصول ادامه دارد. برخلاف برداشت که بصورت متمرکز انجام می شود فروش برنج توسط تولید کنندگان در طول سال انجام می گیرد. جدول ۶ توزیع زمانی فروش توسط برنجکاران در سال زراعی ۷۸-۱۳۷۷ را نشان میدهد.

جدول ۶: الگوی زمانی فروش برنج توسط تولید کنندگان ۷۸-۱۳۷۷ واحد درصد

مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر
۳/۱	۲۳/۹	۳۱/۸	۱۴/۹	۷/۹	۵/۵	۳/۵	۴/۹	۱/۷	۱/۵	۰/۷	۰/۵
۳/۱	۲۷	۵۸/۸	۷۳/۷	۸۱/۶	۸۷/۱	۹۰/۶	۹۵/۵	۹۷/۲	۹۸/۷	۹۹/۵	۹۹/۹
۶/۱	۲۰/۳	۳۰/۹	۱۰/۸	۷/۵	۶/۶	۴/۷	۶/۲	۲/۴	۲/۵	۱/۱	۰/۸
۶/۱	۲۶/۴	۵۷/۳	۶۸/۱	۷۵/۶	۸۲/۲	۸۶/۹	۹۳/۱	۹۵/۵	۹۸	۹۹/۲	۹۹/۹
۰/۴	۷/۳	۲۲/۷	۲۹	۱۳/۴	۹/۷	۴/۸	۸/۱	۱/۸	۱/۳	۰/۸	۰/۶
۰/۴	۷/۷	۳۰/۴	۵۹/۴	۷۲/۸	۸۲/۵	۸۷/۳	۹۵/۴	۹۷/۲	۹۸/۵	۹۹/۴	۹۹/۹

ماخذ: نتایج تحقیق

مطابق جدول در سال زراعی مزبور بیش از ۷۰٪ محصول سه ماه بعد از برداشت از دست زارع خارج می شود. سرعت فروش برنج نزد تولید کنندگان مازندران و گیلانی کندتر از میانگین آن در کشور است در هر حال در کل به جزء استان گیلان، بیش از نیمی از محصول طی دو ماه بعد از برداشت توسط زارعین به فروش می رسد. به این ترتیب کشاورزان از افزایش فصلی قیمت برنج در ماه های آخر سال و اوایل سال بعد منافع ناچیزی کسب می کنند همچنان که در جدول مشخص است، تنها کمتر از ۱۳٪ محصول در ایام مزبور بوسیله کشاورزان عرضه می گردد. الگوی زمانی فروش بصورت فوق بیانگر اهمیت قیمت برنج در سه ماهه شهریور تا آبان می باشد. هرگونه سیاست دولت که منجر به تغییرات قیمت محصول طی این ایام گردد بطور مستقیم بر منافع زارعین مؤثر خواهد بود. نکته دیگری که در یافته های فوق وجود دارد انتقال ناچیز محصول بین سال زراعی است، تنها حدود ۰/۱٪ برنج برداشت شده در هر سال زراعی به سال بعد منتقل می شود.

درصد فروش برنج در اسفند ماه نسبت به ماههای قبل و بعد از افزایش نسبی برخوردار است. این امر گویای توجه، ولو کم، زارعین به افزایش قیمت محصول در آخر سال می باشد. به جز افزایش مزبور روند فروش برنج توسط تولید کنندگان از مرداد تا مهر ماه افزایشی و سپس تا مرداد سال بعد کاهشی است (به استثنای گیلان که حداکثر فروش آن در آبان اتفاق می افتد).

با توجه به الگوی برداشت و فروش می توان مدت نگهداری محصول توسط تولید کنندگان را برآورد کرد. نتایج پرسشگری نشان می دهد متوسط نگهداری محصول توسط هر برنجکار ۲/۵ ماه، در مازندران ۲/۲ و در گیلان ۳/۱ ماه می باشد. از آنجا که تولید کنندگان برنج در هر منطقه و مناطق مختلف از نظر اندازه فعالیت مشابه نیستند. برای درک بهتر از مدت نگهداری محصول توسط زارعین روش میانگین وزنی مناسب تر بنظر می رسد. با این طریق محاسبه، متوسط نگهداری هر واحد برنج ۲/۷ ماه در مازندران ۲/۶ ماه و در گیلان ۳/۳ ماه برآورد می گردد. نکته قابل توجه مقایسه این میانگین ها با مقادیر قبلی است، این مقایسه نشان می دهد مدت نگهداری محصول توسط زارعین بزرگتر بیشتر از زارعین

کوچکتر می باشد. این موضوع در استان مازندران از شدت بیشتری برخوردار است. نتیجه اخیر بیانگر اهمیت متغیر های مالی و اقتصادی در رفتار عرضه بین دوره ایی است. می توان فرض کرد که زارعین کوچک بدلیل محدودیت های مالی ناچار به فروش سریع محصولات خود هستند. چنانچه فرض مزبور صحیح باشد و با توجه به روند فعلی قیمت برنج، باید اذعان کرد که شرایط موجود موجب بدتر شدن توزیع درآمد در بین افراد می گردد. زیرا زارعین کوچک علاوه بر کم بودن میزان تولیداتشان، آن را در قیمت پایین تر نیز به فروش می رسانند در هر حال ممکن است بجز محدودیت های مالی، محدودیت های اقتصادی نظیر ریسک نیز در بروز چنین رفتاری موثر باشد.

در استان مازندران، شدت نتیجه مزبور مربوط به پراکنش بیشتر سطح زیر کشت بهره برداران می باشد. در حالی که ضریب تغییرات سطح زیر کشت در کشور ۱ و در گیلان ۰/۸۳ برآورد می گردد، در استان مازندران ضریب مزبور ۱/۲ است.

جدول ۷ نحوه فروش برنجکاران نمونه گیری شده در سال زراعی ۱۳۷۷-۷۸ را ارائه می کند.

جدول ۷: نحوه فروش برنج توسط تولید کنندگان ۱۳۷۷-۷۸ واحد: درصد

نحوه فروش	کل کشور		مازندران		گیلان	
	بهره بردار	میزان برنج	بهره بردار	میزان برنج	بهره بردار	میزان برنج
سلف	۱/۱	۰/۹	۰/۹	۱/۳	۱/۸	۱/۳
شالیکوبی	۲۰/۸	۲۵/۵	۳۰/۹	۳۱/۷	۴/۴	۳/۳
عمده فروش	۵۸/۱	۶۲/۸	۵۶/۲	۶۱	۵۷/۵	۶۶/۶
مصرف کننده	۱۸/۴	۹/۹	۱۱/۱	۵/۵	۳۲/۷	۲۵/۵
نامشخص	۱/۶	۰/۹	۰/۹	۰/۲	۳/۶	۳/۳
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

ماخذ: نتایج تحقیق

مطابق جدول مهمترین طرف مبادله برنجکاران، عمده فروشان می باشند. این نتیجه در تمام استانها صادق است. بعد از فروش به این گروه، برنجکاران کوچک تمایل به عرضه آن نزد

مصرف کنندگان داشته، حال آنکه تولید کنندگان بزرگتر فروش به کارخانه شالیکوبی را ترجیح می دهند. تعداد کمی از کشاورزان محصول خود را بصورت سلف پیش فروش می کنند. این گروه بیشتر شامل کشاورزان کوچک می باشند. نتیجه اخیر شاهد دیگری بر جدی بودن محدودیت مالی کشاورزان خرده پا است. در تمام مناطق قسمتی از محصول بصورت مستقیم از تولید کنندگان بدست مصرف کنندگان می رسد.

در بین استانهای بررسی شده، این نحوه فروش در گیلان بیشترین و در مازندران کمترین مورد استفاده را دارد. در کل کشور نیز ۱۸/۴٪ از زارعین که مالک ۹/۹٪ از اراضی هستند فروش مستقیم را انتخاب می کنند. نکته مهم در کوچک بودن نسبی اندازه این گروه از زارعین است. به عبارت دیگر تمایل به فروش مستقیم با کوچک شده اندازه فعالیت افزایش می یابد. با توجه به مناطق حاصل از فروش مستقیم پیشنهاد می شود موانع و محدودیت های آن از بین رفته تا سهم آن در کانال توزیع افزایش یابد.

علاوه بر کانال توزیع، توزیع مکانی فروش توسط تولید کنندگان نیز از نظر منافع حاصل از فعالیت اهمیت دارد، جدول ۸ به تشریح این موضوع می پردازد.

مطابق یافته های جدول مزبور اکثر زارعین محصول خود را در نزدیکترین بازار به فروش می رسانند، این رفتار بین کشاورزان بزرگ و کوچک تفاوت زیادی ندارد. بعد از فروش در استان محل اقامت زارع، تهران مهمترین مقصد فروش برای این افراد می باشد. در مازندران زارعین کوچکتر و در گیلان زارعین بزرگتر تمایل بیشتری به فروش در تهران از خود نشان می دهند. در کل کمتر از ۱۰٪ زارعین برنج تولید شده را در خارج از منطقه تولید بازاریابی می کنند. این امر موجب می شود کشاورزان مزبور از حاشیه بازاریابی در نتیجه توزیع مکانی سهم کمی داشته باشند. با توجه به غیر کارآبودن بازار برنج این افراد از سود بالقوه قابل توجه ایی محروم می گردند^۱

۱ علاقمندان می توانند برای بررسی بیشتر جزئیات این موضوع به مقاله بررسی پیوستگی بین بازارهای فاصله ایی و قانون یک قیمتی توسط مجاوریان و امجدی مراجعه کنند.

واحد: درصد

جدول ۸: توزیع مکانی فروش توسط تولید کنندگان ۷۸-۱۳۷۷

گیلان		مازندران		کل کشور		فروش در
میزان برنج	بهره بردار	میزان برنج	بهره بردار	میزان برنج	بهره بردار	
۸۵/۶	۸۸/۵	۸۸/۵	۸۸/۹	۹۰/۳	۸۹/۷	داخل استان
۱۲/۱	۸/۸	۸/۲	۹/۷	۷/۶	۸/۶	تهران
-	-	۳	۱/۵	۱/۴	۰/۴	سایر استانها
۲/۳	۲/۷	۰/۳	۰/۹	۰/۷	۱/۳	نامشخص
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	جمع

ماخذ: نتایج تحقیق

نتیجه گیری

یافته های تحقیق ساختار تولید و تولید کنندگان برنج را در ایران روشن می سازد. اندازه مزارع در کشور کوچک است. مدیریت مزارع بویژه مزارع بزرگتر بر عهده افراد مسن قرار دارد که از تجربه بجای آموزش استفاده می کنند. حدود ۱/۳ افراد از تحصیلات رسمی محرومند علی رغم این موضوع، یافته های تحقیق نشان می دهد آموزش بهتر از تجربه در بهبود عملکرد موثر است. شالیکاران بعد از یک ماه پس از برداشت ۵۰٪ و پس از سه ماه ۹۰٪ محصول را در بازار به فروش می رسانند، به این ترتیب نوسانات قیمت طی ماه های اولیه بعد از برداشت بطور مستقیم بر درآمد کشاورزان تاثیر می گذارد. بطور متوسط مدت نگهداری برنج توسط برنجکاران ۲/۷ ماه است و برنجکاران بزرگتر محصول را بیشتر از تولید کنندگان کوچکتر نگهداری می کنند. این امر میتواند ناشی از محدودیت مالی باشد. تولید کنندگان بزرگ محصول خود را از طریق عمده فروشان به بازار می فرستند، اما فروش بصورت سلف و فروش مستقیم در بین زارعین کوچک بیشتر دیده می شود. فروش حدود ۹۰٪ محصولات در داخل استان بیانگر کوچک بودن بازار فروش نزد تولید کنندگان برنج است.

منابع مورد استفاده

بی نام (۱۳۷۷)، آمار بازرگانی خارجی جمهوری اسلامی ایران : ۱۳۷۵ انتشارات اداره گمرک جمهوری اسلامی ایران .

بی نام (۱۳۷۷). غلات در آینه آمار، انتشارات اداره کل آمار و اطلاعات وزارت کشاورزی بی نام (۱۳۷۵). هزینه تولید محصولات کشاورزی: ۷۴-۱۳۷۳ انتشارات اداره کل آمار اطلاعات وزارت کشاورزی

بی نام (۱۳۷۳). بررسی آمار برنج : ۱۳۷۰-۱۳۶۱، انتشارات اداره کل آمار اطلاعات وزارت کشاورزی

بی نام (۱۳۷۰) نتایج آمار گیری از هزینه و درآمد خانوار. مرکز آمار ایران

قلی یوف. ش. آ. شلتوک کاری در آذربایجان. نشریات علم.

مجاوریان، م (۱۳۷۷) بررسی پیوستگی بین بازارهای فاصله ای و قانون یک قیمت. فصلنامه

علمی پژوهشی اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال پنجم شماره ۱۸ ص ۱۸۹-۱۶۵